

BUITEN

6^E JAARGANG N^O. 19.

ZATERDAG 11 MEI 1912.

Foto Aug. F. W. Vogt.

MEI ONDER DE WILGEN.

En de soete uitverkoren bloeme antwoordt:

„Wat ruischet daer aen die muer
 „Dat mi mijn ruste berooit?
 „Die mi 't scheiden maket suer
 „Die leit hier op ghedoyd
 „In minen arm so vast
 „Wi en connen niet ontsluiten
 „Myn beddeken heeft sinen last
 „Plant uwen Mei daer buiten!

Even zij hier ook gewezen op een in zijn ongekunstelde schoonheid zoo gelukkige navolging van de oude naïve middeleeuwse Meiplantingsliederen: het Mey-liet van Boutens, uit het openluchtspel „Alianora“:

Te hebbe in myns herten hovekyn
 Den scoonsten Mey gheplant:
 Nu door dat open vensterkyn
 Strect, liefste lief, die hant!
 Aensiet den wonderliken Mey,
 Den scoonsten in den lande,
 Ende pluct der bloemen suvere snee
 Met uwen snewijnen handen.....

Krijgt men ooit Cats „Proefsteen van den Trouingh“ in handen, dan moet men niet verzuimen de oudemans vrijage op te zoeken waarbij een prentje met zulk een Mei-planting hoort.

„De mey stont op een mast als op een hoogen stam
 So dat haer groene top tot aen haer venster quam
 ...en waarbij een oude verliefde dwaas zingt:

Wat vrijsters zijn er beter an,
 Als die een oud man trouwen?

Wanneer men bij deze liedekens Speenhoff's „Mei“ vergelijkt, dan komt men tot de sceptische overtuiging „nil novi sub sole“ en dat men op dit gebied niet getuigen kan dat „les idées marchent“.

Maar „mijne heeren van den Gerechte“ traden ten slotte krachtig op tegen deze meiplanterij — waardoor de stadsplantsoenen op schrikbarende wijze geplunderd werden. In een Amsterdamsche keur van 1612 wordt o.a. gezegd dat 't afrukken van takken tot niet anders strekt dan „tot verkorting van de soete lucht, cieraat ende plisanterie dezer stede“. Strenge bepalingen werden gemaakt in het belang van de beplantingen. Wie meien plantte, stelde zich bloot aan een geeseling of een boete van 25 gulden en als de verliefde jonkman niet gevonden kon worden, dan wist de schout 't meisje of haar familie wel te treffen, immers „zij voor wier deur de meyen bevonden gesteld te sijn“ waren ook verplicht te zeggen wie 't gedaan had „op poene van gelijke boete.“ En daar de meisjes van toen al even weinig lust toonden hun vrijers te verklikken als de jonge dames van thans, werden de meien in Amsterdam maar geheel afgeschaft. Langzaam maar zeker werd dit gebruik verdrongen naar de van het verkeer buitengesloten plaatsjes, waar tot op onzen tijd nog enkele meigebruiken in eere gehouden worden.

Maar ook die sterven langzaam doch zeker uit. Hier en daar wordt naar men beweert op Texel nog het groote Meivuur „de Meyenblis“ aangestoken; ook moet er nog het aardige liedekje:

Hekken en stekken en jotten en palen
 Als je 't niet geeft dan zullen wij het halen
 Hooi hooi,
 Heb je nog strooi,
 Heb je nog oude manden,
 Die zullen in de Meienblis wel branden!

op den avond van den 30sten April klinken, maar ook dit alles zal spoedig tot de historie gaan behooren. Maar wat een eeuwig leven beschoren schijnt te zijn, zoolang er nog vroolijke jongelui gevonden worden en de rondedans bij ons volk in eere is. dat is 't oolijke:

Daar ging een patertje langs den kant,
 en 't refrein:

Hei 't was in de Mei
 Zoo blij!

D. J. VAN DER VEN.

„GRAU, LIEBER FREUND...“

Na nacht van „woest“ getheoretiseer,
 Van „zwaar gezwam“ en dito cigaretten,
 Wil bleeke, artistieke jongeheer
 Zich buitenstads een dagje eens verzetten.
 De helle zon beplast zijn fletsen kop,
 De gulle wind vaart door zijn lange haren,
 Hij hoort de vogels juichen in den top
 Van boomen die verjongen alle jaren.
 De lente is in 't land, de dotterblom
 Lacht haren gelen lach in morsche weiden,
 En aan den flitsen plas, bij wilgen krom,
 Spoelen de wasch de struische boeremeiden.
 Een brugje brokt in 't laaie bollenland,

De slooten in het groen zijn helle geulen,
 De koeien loomen aan den waterkant,
 Een merrie springend speelt met 't koddig veulen.
 Hij ziet den hemel, vol van bevend licht,
 Zich koep'len om het beeld van lust en leute....
 En met een schaamteblos op zijn gezicht
 Gedenkt hij eenen wijzen spreuk van Goethe.

MICHEL MOK.

Bij het klokgelui der nieuwe Venetiaansche Campanile.

Klokketoren,
 die herboren
 vreugdeklank alomme strooit — — —
 Zóó: een slanke,
 rijzigblanke
 maagd, kransen in 't haar getooid,

strooit haar bloemen. — — —
 Klokkezoemen
 dat de steenen bruid der zee
 uit verstillings
 brengt tot trilling
 zacht ontroerd, langs lijf en leê.

Wijd verkonden
 bronzen monden
 dat de oude, fier en straf,
 zich vermande,
 en de schande
 der vergetelheid wierp af:

En de rondste,
 de gezondste
 bronzen klanken zijn van hem
 die trotseerde
 val ter eerde,
 en wiens mateloze stem

zweeg tien jaren.
 En zijn zware
 golven van hersteld geluid,
 lijkt herstellde
 stem eens helden
 die door krijgsvuur wierd gestuit.

Heil, herboren
 Markustoren!
 Heil, o Stad, een bloem gelijk,
 die op zilte
 waterkilte
 rust in spiegelstillen prijck.....

A'dam.

St. Markusdag 1912.

ED. COENRAADS.

MIJN GAARDE.

Mijn gaarde glanst van zonnelicht,
 de bloemkens geuren zoet,
 ik neurie zacht een dankgedicht
 en zend de zon mijn groet.

Veel is er wat me aan de aarde bindt,
 wat diep mij lijden doet,
 maar 'k lach door wat ik luistrend vind,
 dat goed doet, daar het moet.

Al is ook menig dans gedaan,
 verstomde ook lied en lach,
 ik zeg mij zacht: gij mocht verstaan,
 gij leeft weer in den dag.

Ik hoor muziek van windgespeel
 melodisch in de lucht,
 en bloemen blinken, blank en geel,
 en 't gonzend bijtje vlucht.

Mijn gaarde glanst in zonnegloed,
 de musschen sjirpen luid,
 ik hoore en ga met vasten voet
 door 't welig groene kruid.

JOANNES REDDINGIUS.

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT OP WOERDEN.

WOERDEN.

EEN EENVOUDIG VERHAAL EN EEN EENVOUDIG CITROENLINTJE.

NIETS is natuurlijk oneenvoudiger dan een ding dat zich aanmeldt als eenvoudig. Het is een opmerkelijk verschijnsel in onze samenleving, dat menschen, die indruk willen maken, meestal het tegendeel beweren van wat zij eigenlijk willen zeggen. „Ik denk er niet aan!” is een sterk bewijs, dat zij wel aan de zaak denken en zoo zouden deze kolommen met belangrijke voorbeelden te vullen zijn, iets dat wij, om nu verder bij het eenvoudige verhaal etc. te blijven, maar niet zullen doen.

Toch wil ik à propos van deze overdenkingen nog even een geheim mededeelen. Ten eerste omdat er eigenlijk niets prettiger bestaat dan een geheim, dat er is om bewaard te worden, zoo maar „mir nichts, dir nichts” te vertellen; ten tweede omdat beginnende schrijvers er hun voordeel mede kunnen doen. Een bekend auteur ried mij n.l. eens, sprekend over het hierboven omschreven verschijnsel: „Als je sterk suggereeren wilt in een boek moet je zeggen dat er niets is waar je juist wilt hebben dat er iets is. Je vertelt b.v. dat er „niets in die vreemde oogen te lezen viel”, dan heb je de lezers dadelijk waar je ze hebben wilt, de aandacht is op de oogen gevestigd en iedereen wordt in spanning „wat er wijl in die oogen te lezen zal zijn”. Of je zegt: „Er was niets bijzonders in de kamer: alles was als gewoonlijk; de stoelen stonden op hun zelfde plaats, de spiegel ving dezelfde vagen lichtschijn... tòch... was er iets? neen, er was niets, niets... er was niets...” Geen enkele lezer zal dan meer in 't onzekere verkeer en er van overtuigd zijn dat er „iets” is.

Ik zou zoo zeggen dat de schrijver van het eenvoudig verhaal, die zelf zegt geen schrijver te zijn en nooit gedacht had, gedrukt te zullen worden, een geboren auteur is, juist omdat hij zulk een geraffineerden titel koos voor een alleringewikkeldste martelaarsgeschiedenis. Hij leefde in het begin van de vorige eeuw en wat hij hier te boek heeft gesteld zijn de wederwaardigheden, of laten wij ze liever noemen de mishandelingen, die een gedeelte der Haagsche Oranje Gardes in 1813 ondervonden hebben tijdens en na het beleg van Woerden.

Ik vond dat „Eenvoudig verhaal”, in een oud, eerwaardig kabinet, dat over de heengegane jaren en 's werelds lief en leed stond te peinen in een onzer eveneens oud-Hollandsche huizen. Een stille kamer, een hoog raam dat uitzag op den al winterachtigen tuin, wat portretten in ronde lijsten en silhouetten aan den muur...

de poes des huizes, die mij met statige pasjes nageloopt was, omdat in zulk een nooit gebruikte kamer de poes toch meer op haar plaats is dan een logée en poesen heel goed weten dat ze eigenlijk hooren bij dikke eerwaardigheden, als het kabinet met zijn koperen sloten er een was... ziedaar de omgeving waarin de „Eenvoudige geschiedenis” mij in handen kwam.

Ze lag in een hoekje van het kabinet, als een oud bruin boek, welks bladeren krakend open gingen en naast haar stond een doosje en lagen geel geworden papieren. In het doosje waren twee ordes: de eene was die van den Nederlandschen Leeuw, de andere de kleine medaille der Oranje Garde met het gele lintje, indertijd genaamd het Citroenlintje, een minder gelukkig attribuut, als mena de Haagsche straatjeugd moest passeeren, want de dragers er van werden om de dikwijls betwiste heldhaftigheid, die zij bij den overval van Woerden hadden ten toon gespreid, soms straten ver nagejouwd.

Het was dus een twijfelachtig genoeg met dit citroenlintje getooid te zijn, maar als men er, zooals de bezitter, die eens dit lintje droeg, dat van den Nederlandschen Leeuw naast kon toonen, keerde de publieke opinie en terecht, want onder diezelfde Oranjes waren ook helden geweest; trouwens, wie zegt of ze dit niet allen zouden zijn geweest, als de leiding en tucht en eenige militaire kennis niet ontbroken hadden, als de Hollandsche gemoedelijkheid, die kalmpjes zegt „het zal wel los loopen” en „wat we vandaag niet kunnen doen, doen we morgen”, het arme Woerden geen parten gespeeld had! — De papieren die naast het doosje lagen, waren brieven van den Kolonel Tullingh en andere autoriteiten, die den bezitter van den Ned. Leeuw lof toezwaaiden over zijn moedig gedrag tijdens het „beleg” van Woerden en de „affaire” daarna. Dat beleg van Woerden was de wijsche naam voor de bezetting der stad door de Haagsche gardes, die zich op het voorbeeld hunner officieren dadelijk verspreidden, het zich gezellig maakten bij de bewoners der bedreigde „veste”; die bij den hoogheerraad, den griffier, den vrederechter en andere burgers glaasjes warme wijn zaten te drinken en pijpen te rooken tot laat in den nacht, terwijl alleen een kleine bezetting bij het Fort Oranje was. Tijdens dat beleg maakten sommigen met hun gastheeren, die beter op de hoogte waren van Woerden's terrein dan de militaire autoriteiten, plannetjes hoe men „morgen” doen zou, als de Franschen eens kwamen, en terwijl zij zich nog eens inschonken, nog eens 'n pijpje opstaken en eindelijk met een

kaarsje in de hand hun slaapkamers opzochten, bracht Generaal Molitor buiten Utrecht vier duizend man onder de wapenen. Zestien honderd trokken op naar Woerden, maar Woerden sliep. En zij kwamen tot vlak bij de stad, waar halt gehouden werd, bij de Gravenbrug — maar Woerden sliep nog altijd en toen de dag zijn bleek licht deed rijzen over het land, stonden de Franschen gehoorzamende aan de fluisterende bevelen van hun chefs, aan beide kanten van den Rijn — en nog altijd sliep Woerden. Toen werd het Fort Kruipin, dat zonder bezetting was, bestormd; ook het Fort Oranje, waar ze maar uit enkele manschappen bestond, werd overrompeld; de Franschen keerden zelfs het daar gevonden kanon op de stad, doch... het weigerde en brandde niet los!

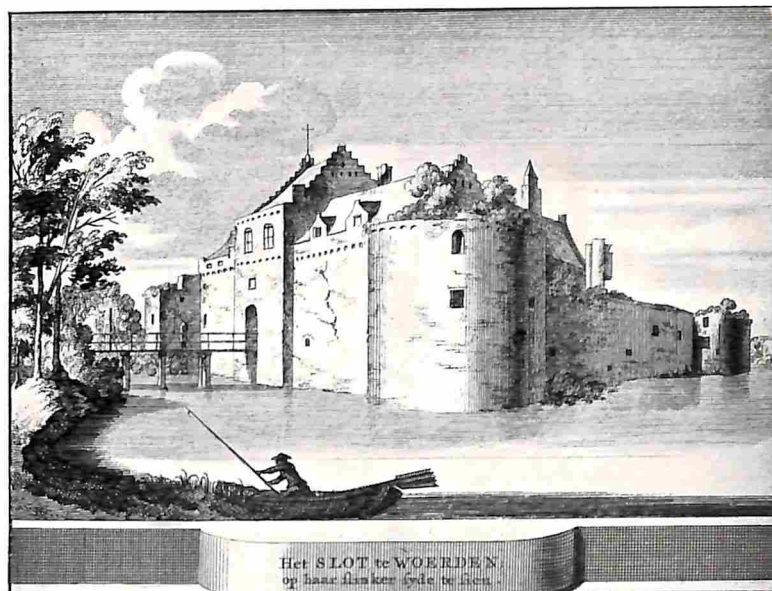
Altijd sliep Woerden nog de slaap des gerusten.

Toen werd de Utrechtsche poort gerameid en het is hier dat Woerden ontwaakte, het is hier dat de door de hooge heeren zoo onverschilligjes de „affaire” genoemd wordt, begint...

„Daar was opeens een ontstellende beweging op straat”, zegt de schrijver van het „Eenvoudig verhaal” en inderdaad moet het voor de burgers die zich door de manschappen bewaakt meenden, een ontsteltenis zijn geweest, toen daar in het nog valse daglicht de Fransche bende, die bestond uit het minste wat het Fransche leger bezat, Etrangers, chasseurs rentrés, en pupillen, m. a. w. ontslagen gevangenen en galeiboeven, als een wilde horde de stad van alle kanten bestormde, onder de kreten van „Avancez, massacrez!” Wat de Haagsche garde nog doen kon, heeft zij gedaan. De Kolonel van Oldenbarneveltdt, genaamd de witte Tullingh, inderhaast uit het huis gekomen, waar hij logeerde, heeft zich half gekleed met een klein troepje van zestien man moedig verdedigd op den hoek van de Kruisstraat; die menschen vonden daar den dood of werden gevangen genomen, zooals de witte Tullingh zelf, die in zijn onvoldoende kleeding (het was November en het ijs lag in de grachten) naar Utrecht vervoerd werd. Degeen die er voor dood bleef liggen, was de latere bezitter van het Citroenlintje en den Ned. Leeuw. Dat er, ondanks de afwezigheid van sport, toen al taaië menschen waren, blijkt uit hetgeen deze man doormaakte. Terwijl de Franschen als beesten huis hielden in Woerden, mannen, vrouwen, kinderen, alles wat maar onder hun handen kwam, vermoordden, en de huizen plunderden, lag deze gardesoldaat bewusteloos voor een huis. Hij had, behalve vele andere, een hoofd- en schouderwond, die volgens de later gevonden papieren „doodelijk” waren, en toen hij tot bewustzijn kwam, was zijn eerste gewaarwording een hevige dorst. Hij probeerde zich op te heffen, maar kon alleen een eindje kruipen, zakte toen weer ineem, probeerde het weer en bereikte het huis, waarvan de voordeur en trouwens alles zoowat stuk geslagen was. Hij kroop een eind den gang door — hij zag in overhoop gehaalde kamers met opengebroken kasten, stukgeslagen spiegels — een chaos van stoelen en tafelpooten — toen verloor hij zijn bewustzijn, maar een oogenblik daarna wist hij weer dat hij bestond en dorst had. Van zijn wonden voelde hij niets, hij had alleen maar dorst... daar zag hij in de omvergehaalde verwoeste kamer iets roods liggen... een appel! — Die appel wilde hij hebben, moest hij hebben! — Hij kroop een eind verder, doodelijke angst dat hij weer bezwijmen zou, overviel hem, hij moest zijn dorst lesschen; alle krachten spande hij in om dien appel daar onder het doorelkander van gebroken meubelen... het duizelde hem, maar hij wilde, hij wilde — hij was over den drempel — hij wong zich door planken heen, zijn handen gingen over glasscherven door kleverig vocht dat uit gebroken flesschen vloeide, en hij naderde nu de vrucht, die daar zoo rood en lokkend te blinken lag als wellicht nooit een „appeltje voor den dorst” deed! Toen kwam het oogenblik waarop hij zijn arm er naar kon uitstrekken. Hij greep, hij bracht hem naar den mond en beet... en toen hij den appel gegeten had, voelde hij zijn bewustzijn weer heenduizelen, hij verloor het weer geheel.

Toen hij later weer bijkwam was het donker om hem heen. Hij zal zich op dat oogenblik wel hebben afgevraagd: „Waar ben ik?” Maar lang heeft hij niet naar het antwoord kunnen zoeken want een verstikkende brandlucht drong in zijn neus.

„Brand!” hij moest hier dus weg, hij wilde nog niet sterven, hij zou proberen te kruipen, doch zijn krachten waren zoo uitgeput door het bloedverlies dat het bij iedere beweging weer weinig scheelde of hij had voor den zooveelsten maal het bewustzijn verloren. Maar de angst voor den brand in de plaats, die hij zich veilig had gewaand, behaalde de overwinning en hij kroop den gang door, naar het achterhuis; daar zag hij de deur openstaan; iets schemerde daar van lantaarnlicht — hij kroop er heen, hij

voelde de koele nachtlucht en sleepte zich over den drempel. Daar was een steenen plaatsje, (sommige huizen van de Voorstraat kwamen achter op de Rijnzuidzijde uit) en een glinstering van licht in water. Alsof hij zijn laatste krachten inspande en die krachten hem tot alles in staat stelden, richtte hij zich wat op, strompelde het plaatsje over, kwam op het grachtje en stond voor de donkere romp van een schuit; een breede plank verbond die met den wal; hij kroop er over heen en was aan boord. Akelig was de stilte; die had in het huis ook gehangen, maar hier buiten was ze huiveringwekkend. Zijn gedachten kwamen langzamerhand weer terug. De zwarte tierende bende, schreeuwende „Massacrez, avancez!” het hevige gevecht in de straat en daarna duisternis... dan blonk de roode appel... dan was er weer duisternis... en hier de stilte, de vreeselijke stilte der stad. Was het een droom? Zou alles hier uitgemoord zijn? geen licht behalve dat kleine flikkeringetje aan den overkant van het water. De donkere profielen der huizen rezen somber, zonder een lichtend oogje, stom als verslagen over de gruwelen op. Daar meende hij opeens iets te zien... iets dicht bij hem dat bewogen had. Er is niets dat meer doet schrikken dan een „iets” waar men denkt dat „niets” is — hij spande zich in om te zien. Het was op de schuit, weer bewoog het zich, en opeens hoorde hij het, een stem kreunde.

... Er was dus een mensch, een als hij, ziek, den dood nabij misschien — hij kroop met groote moeite er heen — het was een man die daar lag, hij zag het duidelijk nu, een soldaat.

Zijn ransel stond als een bult op, zijn hoofd hing machteloos achterover; hij kroop nader, alle krachten die hij nog bezat spande hij in. „Water” hoorde hij zeggen „water...”. O, hij moest water zien te krijgen, hier vlak bij, rondom was water... hij zou het hebben, hij zou het scheppen in zijn handen desnoods, want er was niets — ja toch, de shako van den soldaat lag

GEZICHT OP SLOT EN POORT TE WOERDEN IN 1670.
(NAAR EEN OUDE PRENT).

Foto's H. A. Kooij.

WOERDEN. LANGS DE RIJN-ZUIDZIJDE.

HOEK VORSTRAAT WAAR HET GEVECHT ONDER KOL. TULLINGH PLAATS HAD.

LANGS DE RIJN-ZUIDZIJDE.

naast hem — hij tastte er naar... „water, water”, klonk het zwak. Alles, alles trok zich in hem samen tot één kracht, dien mensch helpen, zijn dorst lesschen dat wilde hij. Biddend, vurig biddend, zooals wij dat alleen in gevaar kunnen doen, kroop hij met den helm naar den kant — de schuit lag laag op 't water gelukkig — hij bereikt de kant, en als hielp een wonder hem, kon hij zich opheffen, bukken, de shako met water vullen, maar het teruggaan met de gevulde shako was moeilijker dan het heengaan. „Water, water...” klonk het al zachter... hij bereikte den man, maakte zijn lippen vochtig, het water droop over het bleeke gezicht, een nog jong gezicht, hij zag het nu, want zijn oogen waren aan het duister gewend geraakt en iets kwam er in den mond... toen duizelde hem alles, de shako viel uit zijn hand het bewustzijn gleed heen. Dien nacht heeft hij naast den stervenden makker gelegen, bewusteloos en toen de morgen kwam vond men den doode en den gewonde en beiden werden van de schuit gedragen, de een om begraven, de ander om naar het hospitaal in Leiden vervoerd te worden en het was daar, dat de gardesoldaat wakker werd; wakker in een bed met lichte gordijnen. — Een stem zeide: „Er is niets meer aan te doen, gevaarlijke hoofdwond, dat loopt tegen den morgen wel af”. — Dat was hij, dat was over hem dat zoo gesproken werd! Hij voelde het, hij wist het en hij snelde opeens in gedachten naar zijn vrouw, zijn vrouw die thuis was in den Haag, die niets van hem wist, die hem dood waande... maar als hij sterven ging, wilde hij bij haar sterven! Een onzegbaar, verschrikkelijk verlangen gloeide opeens door hem heen, hij moest bij haar zijn, hij moest h  ar oogen zien, haar hand voelen! Hoe wist hij opeens dat zij tweeën bij elkaar hoorden, in lief en leed, in leven en sterven... 't Was of een onzichtbare macht hem kracht gaf; hij richtte zich op en bad; hij voelde nu dat zijn hoofd verbonden was, zijn arm ook, en een hevige pijn stak ergens, hij wist niet of het zijn arm of zijn zijde was, maar hij zat op — en met een hevige poging kwam hij uit bed — zijn donkere kapotjas lag op een stoel — hij greep er naar. Hij keek nu rond en zag een half verlichte lange zaal met bedden — hij kon zijn verbonden arm niet in de jas wringen, deed die alleen over zijn rug en maakte hem vast om den hals, toen voelde hij iets hard in de jas, zijn pistool. Als het nog geladen was, zou dat zijn redding zijn. Ieder die hem het vluchten belette, zou hij dreigen...

Alsof een wonder hielp, zag de waker van de zaal hem niet, hij kroop naar de deur, richtte zich daar op, draaide de knop om, was in den langen gang. Ook daar niemand, alleen aan het eind bij de voordeur onder het stille rustige licht van een lantaarn, de portier. Die zat daar wat te dommelen en schrikte opeens wakker toen daar iets ritselde bij zijn voet.

„Wat moet je?” hij dacht aan een krankzinnige. „Terug naar de slaapzaal!”

„Laat me door,” zei de gardesoldaat, „stil, schreeuw niet, ik moet er uit... laat me of ik schiet...”

„Een gek”, dacht de portier, „maar een gevaarlijke”. Toen zag hij opeens den mond van het pistool op zich gericht. Zijn hand tastte naar het deurslot; de groote hospitaalpoort ging open en sloot zich weer achter den gewonde in zijn kapotjas.

Hoe de lange, bange tocht naar huis is geweest, van Leiden naar den Haag, weet niemand; maar de man die dacht dat hij sterven ging en bij zijn vrouw wilde zijn, heeft die tocht volbracht, „de sterretjes hebben 't aanschout!” — Hij is werkelijk gekomen in den Haag, waar vriendinnen hem ontmoetten en zijn vrouw, die hem al goed waande om dat de gesneuvelden was opgegeven, waarschuwden. Hij is weer in zijn huis gekomen bij zijn vrouw en kleine kinderen en het was niet afgeloopen met hem zooals de dokter vermoedde. Twee jaren daarna werd hem de

Nederlandsche Leeuw uitgereikt en 't citroenlintje had hij al eerder.

Ik heb, niet geheel overeenkomstig den titel van dit artikeltje, het eenvoudige citroenlintje eerst behandeld om nu pas aan het „eenvoudige verhaal” te beginnen: ik deed dit omdat de eenvoudige geschiedenis naast veel gruwelijks en treurigs, naast de beschrijvingen der martelingen, die de arme gevangenen moesten ondergaan, en die wij zoo veel mogelijk vluchtig zullen nagaan, een eenigzins comisch slot heeft en ik het beter vond dat vroolijke voor het slot te bewaren. (Wordt vervolgd).

UIT VROOLIJKER DAGEN.

DE GOEDE PATER.

ZOO zachtkens den weg, in het verleden in mijn leven afgeleid, terugwandeling, blijf ik hier en daar even staan om de streek te overzien, die mij vroeger zoo bekend was, en daarin herken ik dan menschen, dieren en planten, waartusschen ik geleerd heb en gedroomd.

Het is een wonderlijke reis, die terugreis en het lijkt mij, of bij het herzien van de dingen die vroeger in mijn leven stonden, deze zich in den gang der dagen een nieuwe schoonheid hebben eigen gemaakt, die het een behoefte, ik zou haast zeggen, een noodzakelijkheid maakt, ze op het papier te schetsen en aan anderen te vertoonen.

Nu ben ik op de terugreis aangeland in „Basutuland”, een onafhankelijk negerrijkje, gelegen aan de Caledon-rivier, die dit rijkje afscheidt van den vroegeren Oranje-Vrijstaat; een wonderlijk landje, bevolkt met een nijver ras van landbouwende en de veelelt beoefenende negers, een landje, wonderlijk mooi en vruchtbaar, en tevens gedijend onder een mild en gematigd klimaat.

Er zijn twee landen, die in mijn geheugen de meest onuitwissbare teekenen van schoonheid hebben achtergelaten, en dat zijn Java en Basutuland.

Dit laatste landje is wonderbaarlijk vruchtbaar en het is een genoeg te paard langs de velden te rijden en te zien, dat het schotsche koren daar gezaaid, zoo hoog reikt, dat een man te paard met de zweep in de hand, aan de toppen van de zwaar beladen korenhalmen reiken kan.

Ik was destijds wetsagent in het dorpje genaamd „Fouriesburg”. De positie van wetsagent is die van een notaris met meer beperkte bevoegdheid.

Het was omstreeks kerstmis, welk feest in Zuid-Afrika in het midden van den zomer valt, en ik zat op mijn zoogenaamd „office” naar huis te schrijven.

Mijn kantoor bestond uit de helft van een grootere, uit leem opgetrokken hut. De andere helft van de hut diende als slagerij: gebrul der arme dieren aan te hooren, en dan was ik verplicht het om onze kleine kolonie in het leven te houden. Dikwijls kwam een stroom van bloed onder het scherm door, dat de afscheiding het hazenpad te kiezen en uit wandelen te gaan, totdat het onaan-

gename werk was afgeloopen. Dat op den slachtdag en den dag daarna, de odeur in mijn „office” niet juist die was van bloemengeur, behoef ik niet te zeggen. In dat kantoor had ik, als gezegd, een lang verhaal door een kwaadaardig sputteren teekenen van oververmoeidheid te geven. Ik zat droomend over het papier gebogen, verloren in een vreemd land en mij verwonderend hoe ik daar wel geen zacht getik op de deur van mijn vertrek mij plotseling wekte. Het was als „Edgar Allan Poe's „The Raven”.

„Once upon a midnight dreary, while I pondered, weak and weary,
„Over many a quaint and curious volume of forgotten lore
„While I nodded, nearly napping, suddenly there came a capping,
„As some one gently rapping, rapping at my chamber door.
„T is some visitor”, I muttered, „tapping at my chamber door—
„Only this and nothing more”.

Alléén, waar Poe vermoedde „T is some visitor”, en zich vergiste, vond ik werkelijk een paar bezoekers, mij wachtende buiten de deur. Het was een zonderling gezicht: twee groote, naakte Basutukaffers, in vol krijgsornaat, gewapend met lans, knopkerrie en bont schild, stonden daar als rood-bronzen beelden in den gouden schijn van mijn lamp, wachtende tot ik hen gevraagd had wat zij wilden. Mijn verbazing was grenzenloos, toen één der Basutu's mij een brief overhandigde, waarop mijn naam vermeld stond, zij het dan ook met enkele spelfouten geschreven. Ik maakte den brief open en las een verzoek, geteekend door zekeren Kapitein „Joëll”, dat de vraag inhield of ik onmiddellijk bij hem zou willen komen.

De taal van het schrijven was zoogenaamd „Capedutch” en het handschrift leek op dat van een keukenmeid, die, na een woest bruiloftsmaal, plotseling aan het schrijven geraakt was.

Ik vroeg aan de beide zwarte vrienden, waarom de Heer Joëll mij zoo dringend noodig had, doch als eenig antwoord op mijn vraag, grijsde één der heeren mij vriendelijk toe en ontblootte daarbij een paar rijen prachttanden, die ik mij zelf tot op mijn honderste jaar toewensch. Het eenige wat ik kon vernemen was, dat kapitein „Joëll” een Basutuhoofdman was, die, ca. 8 à 9 uren te paard van Fouriesburg verwijderd, een afdeling regeerde van het negerrijk „Basutoland”.

Zonder iets van mijne vreugde te doen blijken, was ik wonderlijk ingenomen met de invitatie van den zwarten koning. Het leek mij een sprookje toe, te paard, tusschen twee zwarte krijgers in den nacht door het mij onbekende land van wilden te reizen, en daar eene ontmoeting te hebben met een vorst, al had dan ook geen enkele kleermaker ter wereld ooit een gulden aan Zijne Majesteit verdiend.

Ik kleepte mij inderhaast voor den tocht, nam een flinke homp Billtong mee en zeide den Heeren Kaffers, dat ik geneigd was hen direct te volgen. De attentie van Z.M. was zoo groot geweest, dat zij aan deze beide Heeren een paard had meegegeven, voorzien van goed hoofdstel en zadel, zoodat ik maar had op te stijgen en nu ging de tocht voort door het veld, langs voetpaden, die men daar te lande meest „kafferpaden” noemt, in den donkeren nacht. Voor en achter mij reden de beide negers; in den stillen nacht ploften de hoefslagen van de paarden neer als groote steenen in het water. Van heel uit de verte droeg de wind een lang gerekt gehuil of wel een blaffende lach van een hyena aan. Soms ook schrikte eep paard door het plotseling opstaan van een rund, dat zwaar-snuivend langzaam verdween, doch van menscheijk leven was niets meer merkbaar, reeds tien minuten nadat ik mij van mijn kantoor had verwijderd. Langzaam daalde het pad en mijn voorman leidde ons in de Caledon rivier. Hij voerde ons aan met eene zekerheid zoo groot, dat het scheen als of hij in den donkeren nacht, door het water heen, het pad op den bodem der rivier kende. De Caledon rivier is bij Fouriesburg zeer breed. Aan de overzijde van de rivier, dus in Basutoland, rijzen de kwaadaardig uitzierende berg-ruggen van de Meluties, of zoogenaamde blauwe bergen. Deze blauwe bergen vormen een natuurlijke schans tegen de invallen van Zuid-Afrikaansche boeren in Basutoland. Zij zijn zeer moeilijk te overtrekken en niet toegankelijk voor voertuigen, allermintst voor ossenwagens.

Mijn dappere Basutopony stapte kittig uit het water de helling op en verrichtte acrobatische toeren van vlugheid, die mij met bewondering vervulden. Al hooger en hooger ging het en sommige oogenblikken begon ik werkelijk iets te gevoelen als spijt, dat ik mij zoo roekeloos tot dezen tocht had gewaagd, maar zooveel wist ik al omtrent het Zuid-Afrikaansche paard, dat het in den nacht meer ziet dan de menschen, en dat het beter is zich geheel en al aan het instinct van het dier over te geven. Ik sloot dan ook maar de oogen en gaf mij geheel en al over aan het wijs beleid van mijn grappig paardje; opende ik even de oogen, dan zag ik aan mijn linkerhand eene geweldige diepte, terwijl aan mijn rechter een honderd meters hooge rotswand zich ten hemel verhief, die zoo nabij was, dat mijn rechervoet in den stijgbeugel den rotswand dikwijls aanraakte. Er waren plaatsen op dit smalle bergpad, waar een groote steen den weg bijna geheel afsloot; dan wipte het paardje de voorbenen over den steen heen en schoof zich zelf, met mij op den rug, daar verder handig over.

Ach, ik was zoo jong en zoo zor-

geloos; twee eigenschappen, die met de jaren afnemen.

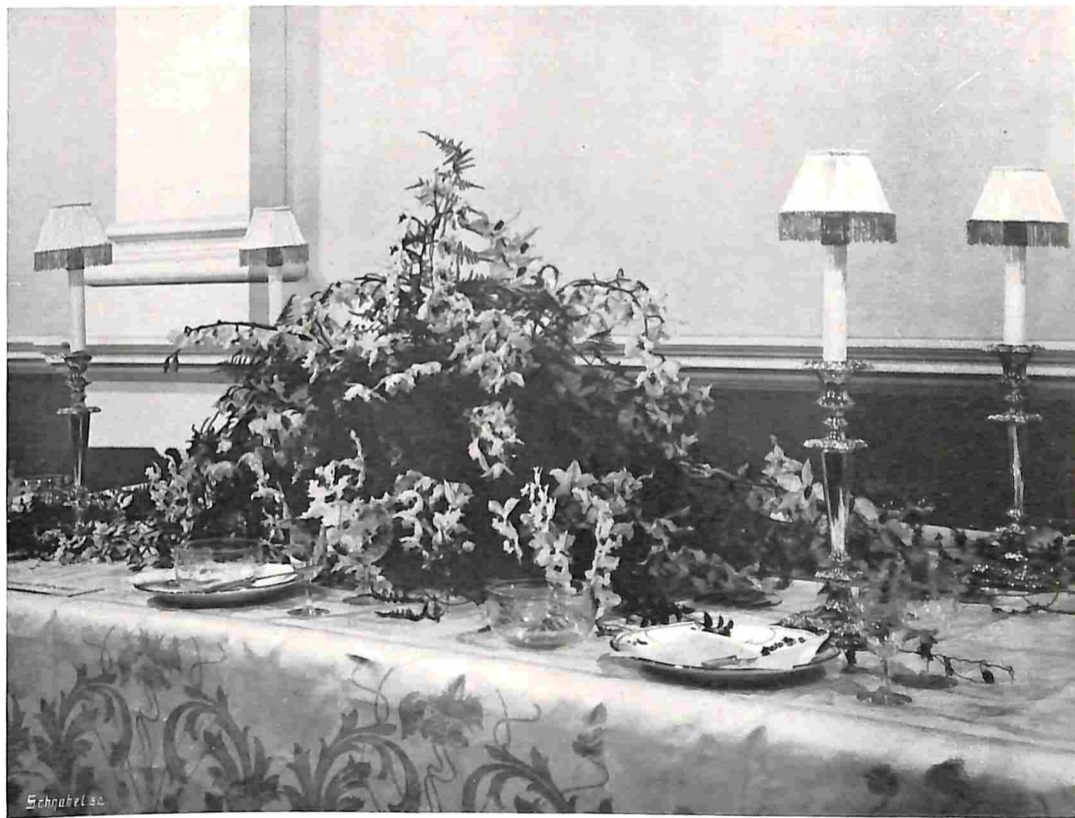
Nadat wij, volgens mijne schatting 5 uren bergop gegaan waren, begon de tocht naar beneden. Hier dachten mij de gevaren per minuut te vergrooten. Mijn paard voerde wonderen van behendigheid uit, liet zich glijden, soms met het achterste gedeelte van zijn lichaam over den grond schurend, wipte met de strak gespannen voorbeentjes als een bok naar beneden en ik liet maar met mij sollen, wel wetend dat mijn moedig rijdier wel voor zichzelf zorgen zou, al moest het ook, tot zijn leedwezen, mij op zijn rug verdragen. De dag was intusschen aangebroken en het zien van het wonderlijk gedoe van mijn rijdier, gaf mij geen grotere gerustheid. Eindelijk ging het dalen langs een zachtere glooiing en reden wij door negerdorpen, bestaande uit 2 à 300 hutten, die den vorm hadden van strooien kaasstolpen of liever bijenkorven, met geen anderen toegang dan een gat, waardoor de heeren en dames in en uit het huis kropen.

Ik gevoelde mij groot en trotsch als een generaal, tusschen mijn voor- en achterrijder.

De kaffers groetten vriendelijk, hun speer of knots ten groet opheffend onder het uitstooten van een kreet, dien ik niet anders onder letters kan brengen dan „Oeha”.

Des morgens, ongeveer acht uur van denzelfden dag, kwamen wij aan een groote kafferkraal aan, die het einddoel scheen te zijn van onze reis. Hier was dus de residentie van Z.M. „Joëll”, die van mij verwachtte de zegening, die mijn studie van het oud-Hollandsch recht, toen van kracht in den Oranje-Vrijstaat, hem zoude kunnen brengen. Men bracht mij naar een groote hut, waar ik, naar het zeggen van een mijner begeleiders, tot den namiddag zou mogen uitrusten. Als een hommelt in den bijenkorf, zoo kroop ik door het gat in de hut, waarvan de bodem geheel beled was met wat men noemt „Komberben”. Dit zijn reisdekens, die door de kaffers in de koude nachten veel worden omgeslagen om zich te verwarmen. Er lagen wel twintig van deze dekens op elkaar, zij waren zelfs van zijde. Ik legde mij languit op den zachten bodem neer om eenige uren te slapen, doch werd in mijn voornemen verhinderd door een neger, die mijn hut binnenkroop en mij een op een tinnen keukenvork gespjet stuk gekookt vleesch voorhield. In de andere hand bood hij mij een lepel aan. Dankbaar nam ik alles in ontvangst. Eenige oogenblikken later bracht hij mij een groote, bolronde pot, gevuld met een dikke, grijsachtige brij. Wat ik met den lepel doen moest, is mij tot heden nog niet begrijpelijk. Mijn gastheer had zeker wel eens gehoord van een lepel, doch scheen daarvan het rechte gebruik niet te kennen. Ik nam het stuk vleesch in de hand en begon het te verslinden, ongeveer zoo als een wild dier dat in de diergaarde gewend is te doen. Het smaakte voortreffelijk. Ik had een schrijnenden honger. Ook het grijsachtige vocht in den pot smaakte uitnemend, dit was, wat men noemt „Leting”, een uit kafferkoren gebrouwe biersoort, doch daar ik meer dorst nog had dan honger, dronk ik de helft van den pot leeg en bemerkte tot mijne niet geringe ontsteltenis, dat ik „après boire” geraakte. Het goedje was verschrikkelijk koppig.

Na een rust van eenige uren werd ik geleid in de tegenwoordigheid van Z. M., die gehurkt zat in het midden van zijn hut, omgeven door den raad van zijne wijzen. Deze wijzen waren zonderlinge individuen. Allen waren zeer oude negers en het witte, kroezelige baard- en hoofdhaar stak wonderlijk af tegen

ORCHIDEEËN-TAFELVERSIERING VAN MRS. L. DE ROTSCILD OP DE „IDEAL HOME”-TENTOONSTELLING TE LONDEN.

het vuile zwart van hun huid. Zij waren tegen den wand van de hut gehurkt, bedekt met oude jassen, reisdekens en lompen en schenen zooveel als hoopjes straatvuil, door een ordelijk ambtenaar van de gemeentereiniging tegen den wand geveegd. Zij hadden allen zware, diepe basstemmen.

Zijne Majesteit was gekleed in een nachthemd en had een plat strooien zomerhoedje, naar de laatste mode, op het hoofd gedrukt, bij wijze van kroon. De wijzen om hem heen waren niet gekleed, hetgeen de mode des lands is en ook niet noodig, immers zij zijn allen in het zwart.

Ik zette mij neer op den grond en vernam daar eindelijk de reden, waarom mijn assistentie werd ingeroepen.

Joëll en zijn broeder Jonathan waren beiden de hoofd-regeerders van Basutoland, echter was Jonathan zoo slim geweest zich in verbinding te stellen met den zoogenaamden „High Commissioner”, die toenmaals het protectoraat uitoefende, in naam van Koningin Victoria, over Basutoland. Het gevolg daarvan was, dat onder deze hooge bescherming Jonathan zich schuldig maakte aan allerlei baldadigheden ten laste van zijnen broeder Joëll. Hij stal vee van Joëll's volk, eigende zich land toe, keerde watertoevoer naar zijn eigen landerijen, ten laste van die van Joëll's menschen; kortom, bedreef alle mogelijke onrechtvaardigheden die Joëll hadden doen besluiten, buiten den „High Commissioner” om, een brief te doen schrijven aan de regeering in Engeland.

Mij werd gevraagd of ik dezen brief wilde opstellen, over deze zaak met niemand te spreken, en den brief buiten Basutoland ergens in Oranje-Vrijstaat te posten. Op dit alles kon ik met een gerust hart bevestigend antwoorden. Ik stelde een epistel op aan Gladstone in het Hollandsch, welk epistel ik vertaalde in het Engelsch.

Na uren werken las ik het geheele stuk voor aan Z. M. die onder de lezing telkens goedkeurende geluiden uitstootte. Ook de Raad der Wijzen gaf teekenen van instemming.

Toen ik mij dan, ditmaal na een handdruk, ging verwijderen en wederom op hoogst onelegante houding, op handen en voeten uit de hut kroop, vond ik buiten een van de twee geleiders die mij in den nacht hierheen hadden gebracht, mij wachtend met een groot, zeer groot paard, volledig opgetuigd, welk paard mij werd aangeboden namens Joëll, als belooning voor hetgeen ik voor hem verricht had. Ware ik wat ouder geweest, zoo zouden mij contanten meer welkom geweest zijn, maar toen was ik verrukt met het werkelijk vorstelijk geschenk.

Terugrijdende vertelde mijn begeleider mij, dat er in Basutoland een katholieke missie bestond onder de leiding van een ouden priester, die daar al 40 à 50 jaren woonde. Ik besloot met goedkeuring van mijnen leidsman daar heen te gaan. Het was een lange rit, maar mij was de tocht door het wondere landje zoo zeer bevallen, dat ik er niet toe kon besluiten, dat nu maar direct weer te verlaten. Bovendien had ik nog geen enkelen klant te Fouriesburg op mijn kantoor gezien, en fortuinen zouden er dan ook door mijne afwezigheid niet verloren worden. Geen kans bestond dat mijn praktijk verlopen zou en de eerste cliënt die zich tijdens mijne afwezigheid zou aanmelden, zou werkelijk wel hebben kunnen wachten tot ik terug was.

Allervriendelijkst was de bevolking op onzen tocht, allen schenen te weten, dat ik in bijzonder vriendschappelijke relatie stond tot den hoofdman Joëll en groetten mij met koddige gebaren. Kleine, naakte kaffertjes, met buikjes hard rond en vol, als kleine ballonnetjes, grijsden mij vriendelijk toe.

De zon scheen helder aan den hemel. De Billtong smaakte verrukkelijk, kafferbier werd hier en daar gedronken, er werd gerust, gezongen en gefloten en met mijn ferm paard onder mij, was ik zoo rijk als ooit te voren. Nadat wij ongeveer zes uren onder weg geweest waren, zag ik in de verte, op de hoogte, een wit kerkje, waaromheen een complex hutten en uit leem opgetrokken huizen. Dat was de „Station” van den Missionaris. Zelden heeft de aanblik van een kerk mij zoo diep getroffen, als die van dit nederig Godshuisje midden in het land der Basutukaffers. Het had het uiterlijk van een klein dorpskerkje in Frankrijk, maar het had bovenal voor mij de bekoring van het land aan de overzijde van den Oceaan, van Europa en bracht mij mijn eigen land met de Godsdienst van mijn geslacht voor oogen. Het was of een oud vriend uit het huis mijns vaders mij daar wachtte. Wij bestegen de hoogte en halverwege kwam een oud priestertje ons tegemoet. Hoe wonderlijk was de aanblik van dezen, ter wille van het heil der menschen, onder de negers verdwaalden Heilige. Hij droeg een toga die eens zwart moest geweest zijn, doch nu Bourgonjebraun, en die als een oude zak hem om het lijf hing. Hij had lange, witte haren en zijn baard stroomde hem uit de kin als een kluwen draad dat in de war geraakt is. In een wonderlijk Fransch gaf hij uiting aan zijne blijdschap. Ik steeg af en direct stak hij zijn arm vertrouwelijk door den mijnen en aldoor gelukkig keuvelend gingen wij naar boven, waar op een bergplateau zijn kerkje stond, tusschen alle mogelijke bouwvallige gebouwen; alléén het kerkje was wit gepleisterd en zag er goed verzorgd uit. Vier nommen en een tiental negerknappen en meisjes, wachtten op ons. Van de nonnen waren 2 blanken en 2 negerinnen en ook hunne kleedij was blijkbaar niet kortelings uit „Les grands magasins du bon Marché” verzonden. Ik werd onthaald op groene Milies, een heerlijk gerecht, dat met boter gegeten, vrij wat beter smaakt dan jonge doperwten: eigen gebakken brood werd mij voorgezet en uitnemende boter, maar kafferbier was hier tot mijn leedwezen niet aanwezig.

De goede pater ondervroeg mij omtrent alles wat een Franschman toen kon interesseeren, dat wil zeggen, hij ondervroeg mij omtrent Frankrijk, kon maar niet gelooven dat Frankrijk geen keizerrijk meer was en leefde nog geheel en al onder Napoleon III. Couranten las hij nooit, van familieleden kwam nimmer enig bericht, hij wist ook werkelijk niet of er nog familieleden van hem in leven waren. Hij leefde geheel en al afgesloten van de zoogenaamde beschaafde wereld en verkeerde onder de negers zoo gelukkig en tevreden als een neger is. Hij verlangde niet weg te gaan, maar was toch dol blij dat ik gekomen was, al was het alleen maar om mij zijn kerkje te laten zien. Hij had dit zelf gebouwd en onderhield dit met de zorg, die de Hollandsche huismoeder aan haar salon besteedt.

Dat kerkje moest ik dan ook onmiddellijk zien. Ach, het geheel maakte op mij den indruk van een kleinen jongen, die midden in het bosch, spelenderwijs een hutje bouwt en dit trotsch aan een veel ouderen vertoont, blij en gelukkig als de oudere zich prijzend uitsprekt over de bouwkunst en de kunde van het kleine knaapje. Er stonden in dat kerkje veel ruwe, houten banken, het altaar was op wonderlijke wijze in elkaar getimmerd, maar de trots van alles was een beeld van de Heilige Maagd, die de pater 45 jaren voor den datum van mijn bezoek, bij zijne komst in deze missie, had meegebracht en dat nu boven op het buffetachtige altaar prijkte. Boven den ingang van het priesterkoor stond een kinderlijk in elkaar getimmerd stalletje van Bethlehem, en tot mijne niet geringe verbazing zag ik zwarte poppen, die als Heilige Jozef en Heilige Maria moesten dienst doen, terwijl in de kribbe eveneens een zwart poppetje lag als Christuskindje. Ook stond in deze kerk een Harmonium en toen mijn blik daaromheen gleed, vroeg de goede oude mij of ik ook aan muziek deed. Mijn bevestigend antwoord maakt hem wederom zoo gelukkig als een kind, ik zou en moest een dienst bijwonen en op het Harmonium spelen. Volgens zijn zeggen was dit in de laatste 20 jaren niet gebeurd en het zou hem en zijne kleine gemeente groot geluk bezorgen.

Gaarne verklaarde ik mij dan ook bereid aan zijn verlangen te voldoen, en werkelijk, in den morgen van den volgenden dag zette ik mij voor het orgel neer, ten einde het Ave Maris Stella met begeleiding van het orgel te zingen. Lieve hemel, hoe schrok ik toen ik de toetsen aanraakte. Ik kan dat Harmonium niet beter vergelijken dan bij den mond eener zeer

Foto F. J. M. Huysser.

MÜFFENDORF BIJ GODESBERG.

Foto F. J. M. Huysser.

PECH IN DEN VOOR-EIFEL.

oude vrouw, die vele tanden mist. Telkens weigerde het instrument den verlangden toon te zingen en ik zou dan ook wanhopig geweest zijn, wanneer ik niet de verrukte gezichten had gezien van den ouden man, de nonnen, en de kaffer kinderen en -vrouwen, bij het spelen van mijn gebrekkig spel.

Ik had mijn Ave Maris Stella gelukkig ten einde gebracht, het Ave Maria van Gounod liet ik als tweede nummer van het programma volgen en een Tantum ergo, dat ik honderdmaal gezongen had als jongen op de kostschool, heb ik als toegift aan de verrukte gemeente gegeven. Daar ik weinig van muziek ken, was mijne schaamteloosheid grenzenloos, maar niemand was God zij dank daar, om deze te constateeren.

Het afscheid van deze goede menschen heeft mij werkelijk leed gedaan. De oude priester heeft mij nog wel zeker drie uur gaans uitgeleide gedaan en toen het oogenblik van scheiden kwam, zei hij, terwijl hij zijn hand op mijn schouder legde: „Mijn zoon, wees er van overtuigd, dat God u uw heele leven zegenen zal voor den weldaad, dien gij ons gisteren in de kerk hebt gedaan. Het zal mij in mijn leven wel niet meer overkomen, en gij zult wel de laatste Franschman zijn, die mij bezocht heeft”. (Ik kon niet besluiten hem te zeggen, dat ik Hollander was, meenende dat dit bericht hem minder gelukkig zou hebben gemaakt over mijn bezoek).

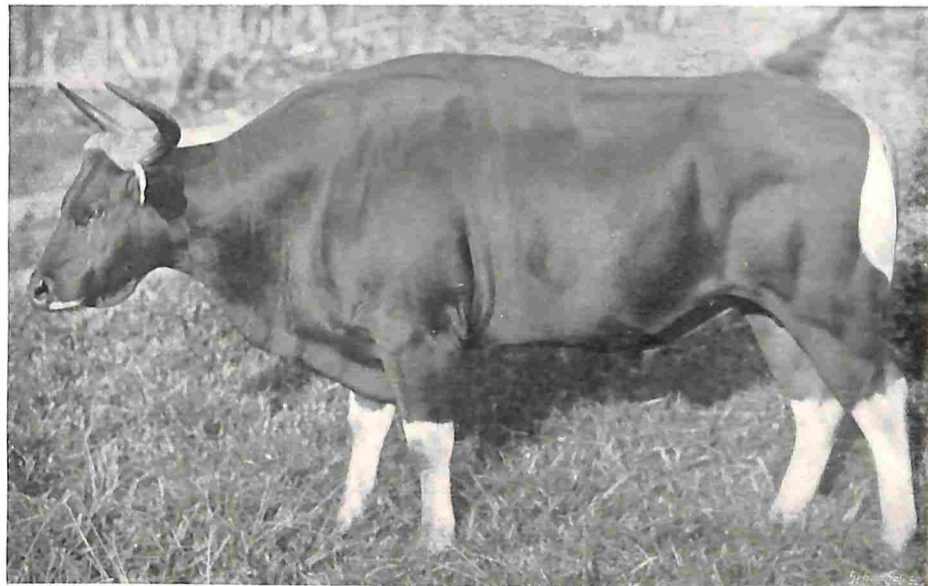
Eén vraag brandde mij echter voortdurend op de lippen. Ik vroeg hem dan ook vóór het afscheid of hij het wel zoo heel goed vond, om de Heilige familie als negers voor te stellen. „Mijn vriend”, zeide de pater, „gij moet mij dit niet kwalijk nemen. Alles wat verheven, groot en machtig is in de oogen van mijne kaffers, komt van de blanken, zelfs de whisky”, liet hij er lachend op volgen, „nu heb ik gedacht: zou ik de Christus, dien ik toch zoo hartelijk lief heb, niet mogen voorstellen als een kind van hun volk, opdat zij meer vertrouwd met hem mogen geraken?” Diep bewogen ben ik vertrokken en het beeld van dezen lieven, ouden man heeft zich voor altijd onuitwischaar in mijn geheugen gegrift.

DE BANTENG.

(BOS SUNDAÏCUS).

VAN alle thans nog in 't wild levende Runderen houdt de bekende dierkundige Brehm de Banteng voor het schoonste. En zeker niet ten onrechte! Vergelijkt men bijv. op bijgaande foto, welke een nagenoeg geheel volwassen tammen Bantengstier doen zien, postuur en lijnen met die van andere, meer bekende, wilde runderen, als Bison, Wisent en Buffel, dan valt de buitengewoon mooie lichaamsbouw en de bijzondere gespierdheid van dit Aziatisch Rund al dadelijk in 't oog. Daaraan paart dit dier een lenigheid en vluheid, die grenzen aan 't ongeloofelijke.

Ofschoon men den Banteng nog vrij talrijk aantreft op Java, Borneo en Bali, schijnt hij de laatste jaren toch aanmerkelijk in aantal te zijn afgenomen.

DE BANTENG. HET SOENDANEESCHE RUND.

In Engelsch-Indië wordt hij vervangen door een nog iets grootere, doch overigens zeer naverwante soort — de Gaur.

De afmetingen van een geheel volwassen Bantengstier zijn: lengte van den snuit tot den staartwortel 260 c.M.; lichaamsomtrek 250 c.M., schofthoogte 176 c.M.

De kleur van den stier is vanaf het derde jaar glanzend zwart, van de koe roodbruin; bij beide geslachten zijn de achterdeelen, benevens de benedenste helft der pooten wit, welke afscheiding vooral bij het volwassen mannetje — zooals de foto duidelijk weergeeft — zeer scherp is. De jonge stier heeft de roodbruine kleur van de koe; eerst na het tweede jaar gaat deze geleidelijk in zwart over.

Gewoonlijk treft men dit dier aan in troepen van drie tot zes stuks; soms echter, o. a. als ze gaan „trekken” om een nieuwe standplaats te zoeken, verzamelen zij zich wel tot meer dan twintig stuks. Zeer oude stieren, waarbij de zwarte

kleur dan overgaat in eene vaalgrijze, zonderen zich vaak van de kudde af, en het is vooral zoo 'n „solitair” die den jager menig angstig oogenblik bezorgen kan.

In de streken waar dit wild den mensch heeft leeren vreezen, is het een volslagen nachtdier geworden dat eerst in den laten avond uit het oerwoud te voorschijn komt, om op de open plekken te gaan grazen. Waar zijn gebied wat al te beperkt is, schroomt het niet — doch dan in 't holst van den nacht — zich te begeven naar de bebouwde streken, waar vooral de jonge rijsthalmen van zijne gading zijn. Intusschen vindt het ook in het oerwoud zelf steeds eenig voedsel, als bamboespruiten en jonge rottingbladeren.

* * *

Behalve in den mensch vindt de Banteng ook nog een geducht tegenstander in den Koningstijger. Al zijn er geen voorbeelden bekend dat de Tijger een volwassen, gezonden Banteng aanvalt, zoo staat toch vast dat jonge en halfwas exemplaren, die zoo onvoorzichtig waren zich van de kudde af te zonderen, menigmaal door den woudekoning worden verscheurd.

De jacht op den Banteng wordt de meest vermoeiende sport genoemd, die in de tropen bestaat, en wordt dan ook — mede om het daaraan verbonden gevaar — slechts zelden beoefend.

Op het eiland Bali schijnt het Soendaneesche Rund of Banteng sedert de vroegste tijden te zijn getemd en als huisdier te zijn aangenomen.

Ofschoon het hieruit ontstaan z.g. Balineesch Rund door inteelt en andere oorzaken langzamerhand verzwakt is, zoo kan het in ieder geval nog glansrijk de proef doorstaan van vergelijking met de op Java inheemsche runderen.

DUIVELTJESBROOD.

EEN MYCOLOGISCHE STUDIE.

WANNEER men ziet hoe in Duitschland de paddestoel een algemeen volksvoedingsmiddel is, dat op alle groente-markten en in alle groente-winkels een groot deel van 't jaar wordt te koop geboden; wanneer men dan zelf eenige van de vele eetbare soorten als voedingsmiddel, maar ook als *délicé*, heeft leeren waardeeren, dan moet men zich verwonderen, dat in Nederland het „duiveltjesbrood”, aldus noemde men in mijn jeugd te Utrecht de paddestoelen, zoo weinig gegeten wordt. Want de eetbare *kampernoeljes*, dat is eigenlijk de goede Nederlandsche naam, groeien ook in de Nederlandsche bosschen en ik zelf heb, eenige jaren geleden, in den Haarlemmerhout, begeleid door een Duitsche kenster, een groot aantal van de heerlijkste soorten geplukt en ze na toebereiding thuis gegeten.

Een gegronde reden, waarom in Nederland een zekere tegenzin tegen de paddestoel bestaat, is te vinden in 't feit, dat er onder de paddestoelen zoovele zéér vergiftige voorkomen. Het treurig geval in de Haagsche familie waar in den vorigen zomer vier leden zwaar ziek werden en twee kinderen aan de gevolgen van 't gebruik van een vergiftige paddestoel stierven, ligt nog versch in 't geheugen. Men had kampernoeljes geplukt en onder de vele goeden was slechts één vergiftige, maar dan ook van de aller-

giftigste soort (een *Agaricus phalloides*, knolblad-paddestoel 1).

Deze ééne vergiftige had de vreeselijke uitwerking. En juist deze paddestoel lijkt veel op de eetbare champignon, een der fijnste en smakelijkste soorten en is voornamelijk door het verschil in kleur der lamellen en van den hoedrand onderscheiden. Zulk een enkel geval leert begrijpen, waarom men de zwam-

Foto Aug. F. W. Vogt

EEN AGARICUS.

ZOOALS HIER DUIDELIJK ZICHTBAAR IS, BEVINDEN ZICH AAN DEN ONDERKANT STREEPJESACHTIGE BLADEN, DE ZOOGENAAMDE LAMELLEN. OOK KAN MEN HIER DUIDELIJK ZIEN, HOE DE PADDESTOEL VAAK DOOR HET GRAS HEENGROEIT.

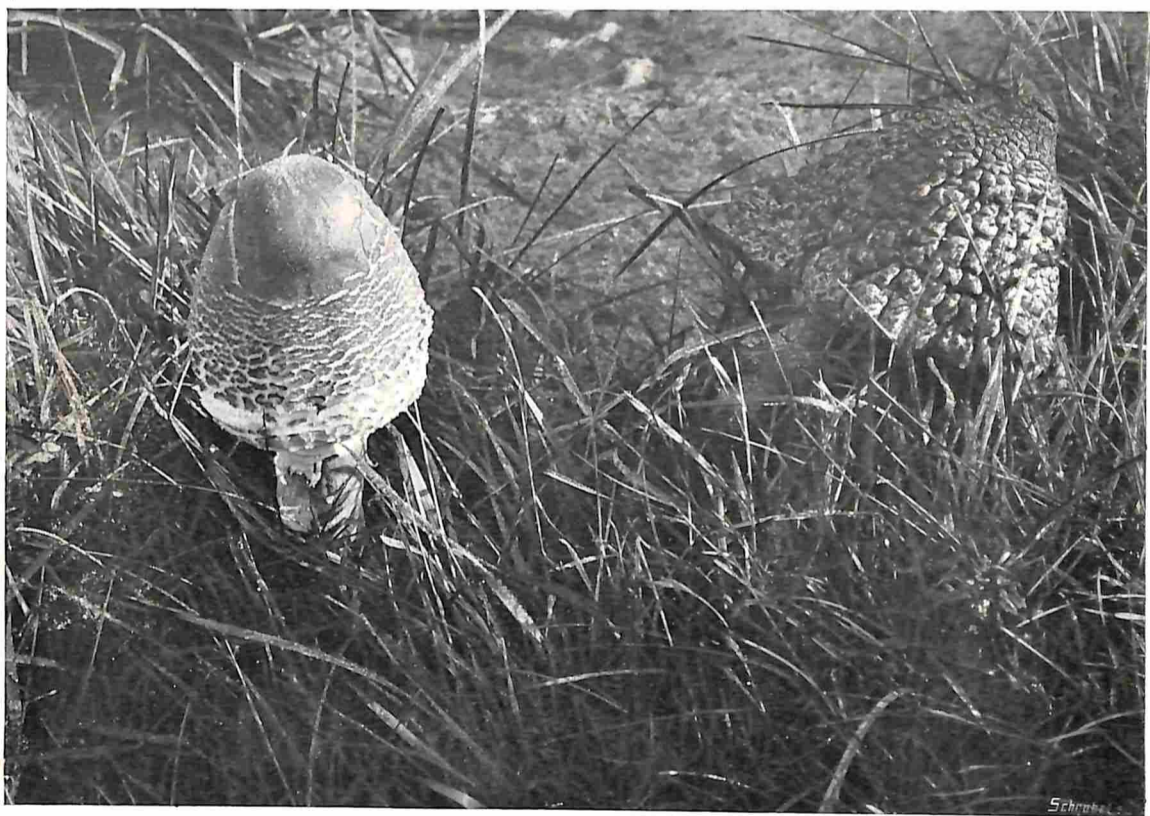

Foto R. Tepe.

AGARICUS PROCERUS (LEPIOTA).

PARASOLZWAM — EETBAAR, TE VINDEN OP DROGE GRASVLAKTEN. OP DIJKEN, B.V. LANGS DE ZUIDERZEE, VINDT MEN EEN KLEINERE SOORT. KENTEEKEN WAAROP MEN MOET LETTEN: AAN DE STEEL BEVINDT ZICH EEN RING, DIE VERSCHOVEN KAN WORDEN. HET HIER GEKIEKTE EXEMPLAAR IS NOG IN GESLOTEN TOESTAND.

men duiveltjesbrood kon noemen en de kinderen waarschuwde, nooit „zoo'n vies ding” in den mond te steken en dat men ze als stoelen voor de eveneens vergiftige padden beschouwde. Het merkwaardige feit doet zich voor, dat bijna elke eetbare zwam een tegenhangster heeft, die er veel op lijkt, maar vergiftig is. Wij hebben op de overeenkomst der eetbare champignon met de uiterst vergiftige knollenbladzwam reeds gewezen. Later zullen wij eenige andere uiterlijk overeenkomenden, maar innerlijk toch zoo verschillende noemen. Hoe voorzichtig men zijn moet bij 't zoeken, moge ook nog blijken uit het feit, dat sommige soorten frisch geplukt en genoten onschadelijk zijn, echter zoodra ze maar even te rotten beginnen, reeds gevaarlijk kunnen worden. Ook zijn, na de eerste nachtvorsten, alle kampernoeljes niet meer eetbaar. Na October moet men ze niet meer zoeken. In de Duitsche bosschen worden de paddestoelen gezocht door kinderen en vrouwen, die er haar beroep van maken. Zij zoeken doorgaans slechts de meest verkoopbare soorten, de *cantarella* *cibarius*, *pipperling* of eierzwan (*Pfifferling*) en de *bolétus edulis* of heerenzwam. De kinderen leeren van de ouders al heel jong deze soorten van de vergiftige te onderscheiden en zoodoende komen er bij 't gebruik van deze soorten zoo goed als nooit vergiftigingen voor. Dat de kampernoelje een goed algemeen voedingsmiddel kan worden ook in Nederland, is niet te betwijfelen. Daartoe echter moet het publiek tot het onderscheiden der soorten opgeleid worden. Men moet in Nederland zoowel ze leeren zoeken als leeren toebereiden. In Duitschland geeft men de kinderen op school theoretisch en praktisch onderricht. Van regeeringswege wordt de uitgave van populaire werken met afbeeldingen in kleurendruk over kampernoeljes gesteund en vaak worden tentoonstellingen van versche kampernoeljes gehouden, waarop dan deskundigen het publiek voorlichten.

Er is slechts één goed middel om eetbare van vergiftige paddestoelen te onderscheiden. Dat is nauwkeurige kennis van de kenteekenen der frissche planten. Al de andere middelen, zooals het medekoken van een ui of het medekoken van een zilveren lepel, kunnen wel eens een enkele aanduiding geven, maar zijn *volkomen onbetrouwbaar*. Het gaat er mee als met de oesters en de mosselen. Ook deze kunnen ziekten veroorzaken en ook hier helpt het medekoken van een ui of een zilveren lepel niet. Echter vergiftigingen door 't gebruik van mossels en oesters zijn in Nederland hoogst zeldzaam, hoewel deze weekdieren toch in groote hoeveelheden worden genuttigd. Hetzelfde is 't geval in Duitschland met het gebruik van zwammen. Zij worden algemeen genuttigd, bijna zooveel als in Nederland tuinboonen of andijvie en het is slechts hoogst zelden, dat men van vergiftigingen hoort en dan zijn nog deze doorgaans voorgekomen, omdat onkundigen onvoorzichtig zijn geweest.

Wij wenschen hier een eerste, vluchtige handleiding voor den zwamzoeker te geven. Doch zij kan slechts dienen om belangstelling op te wekken. Wie zelf de smakelijke groente voor het gebruik wil gaan zoeken, moet zich minstens een paar maanden oefenen en de literatuur op het gebied goed bestudeeren.

HISTORIE.

De kampernoeljes waren reeds bij de oude Chineezers, de oude Grieken en de oude Romeinen als groente bekend. Men hield ze aanvankelijk voor een soort dieren. Theophrastus en Dioscorides hielden ze voor slijm, waaruit planten zich zouden ontwikkelen. De Romeinen meenden, dat ze producten van den gevallen regen waren, omdat na regen ze zoo snel opkomen. De truffel en de champignon (toen *boletus* genaamd) werden hoogegeacht als lekkernij; Paus Clemens VII was er zulk een liefhebber van, dat hij het gebruik ervan in den kerkelijken staat verbood, opdat de champignons niet op zijn tafel zouden ontbreken. Tot de 16e eeuw bleef het gebruik van de kampernoelje zeer beperkt. De Nederlander Clusius was de eerste, die de kampernoelje wetenschappelijk bestudeerde, ze voor werkelijke planten verklaarde en *zonder microscoop* ontdekte, dat zij zich door zaden of sporen voortplanten. De Zuid-Nederlanders Adriaan van der Spieghel en Frans van Sterbeek zetten het wetenschappelijk onderzoek voort. De laatste publiceerde een boek getiteld: „Tooneel der Campernoelien” met afbeeldingen voorzien. Kampernoelje is afgeleid van het oud-Fransch *campagnoul* (thans champignon), een afleiding van *camp*, dus zooveel als veldzwam.

Echter eerst tegen het eind van de 18e eeuw begon men de zwam-

soorten nauwkeuriger en wetenschappelijker te onderzoeken. Fries, Krombholz, Corda, Dulasne en de Barry bestudeerden ze met de hulpmiddelen der optica en chemie.

Men kent thans ruim 6000 soorten van zwammen, waarvan slechts een zeer klein gedeelte eetbaar is.

BESTANDDEELEN.

Braconnot analyseerde voor het eerst de zwammen naar moderne chemische methode. Hij noemde de bestanddeelen fungine (zwamstof), verklaarde dit voor een stikstofhoudende stof, verwant aan dierlijke substantie. Hij ontdekte het zwamzuur en het bolétuszuur.

Latere geleerden ontdekten, dat de stof waaruit de zwammen bestaan van dezelfde samenstelling is als de cellulose van andere planten, echter met jodium geen reacties geeft.

Over de voedingswaarde leert men oordeelen, wanneer men bedenkt, dat de meeste zwammen, bij 100° C. gedroogd een twee tot driemaal toe grooter gehalte aan stikstof bezitten, dan tarwe. De champignon bezit ruim 7 % stikstof en ruim 45 % proteïn. De heerenzwam (*boletus edulis*); de eierzwan (*cantharellus cibarius*); de zwarte truffel (*tuber cibarium*) staan in voedingswaarde ongeveer gelijk met erwten en linzen. Ook aan kali en phosphorus-zuur bevatten zij meer dan de gewone groenten en kunnen nevens

vleesch gesteld worden. Voorts vindt men in de zwammen zwamzuur, met appel- en citroenzuur te vergelijken; zwamsuiker, vette olie en oxaalzure kalk. Zetmeel en chlorophyl (plantengroen) ontbreken geheel. In geringe hoeveelheid vindt men visconsine of zwamslijm, mycetië of zwamhars; tannine; appelpure en phosphorzure kalk en chloorkalium. Van de verfstoffen, die als olie-achtige korreltjes voorkomen, is nog geen chemische analyse voorhanden. Het blauw- of paarsworden van het vleesch van vele zwammen verklaart men door de verbinding, die de zwamhars met de zuurstof der lucht aangaat, zoodra de zwam van de beschermende huid wordt ontdaan. De zwammen bevatten nog etherische oliën, waardoor zij geuren. De reuk is een der middelen ter onderscheiding van de soorten. Bijna elke zwam heeft haar eigen geur, die somtijds in de verte overeenkomt met het aroma van planten en vruchten. Zoo geuren sommige naar perziken of noten, vanille, anderen rieken echter muf en duf als rottende vruchten, ook wanneer ze zelf niet rot zijn. De smaak staat hiermede in 't nauwste verband. Sommigen zijn geurig, zoet, anderen weder wrang, bitter, flauw. Omtrent de oorzaak van het aroma der zwammen weet men nog weinig. De etherische oliën zijn nog niet scheikundig onderzocht.

Ook de vergiftige stoffen in de zwammen zijn nog onvoldoende onderzocht. Letellier vond in den knobbelzwam (*agaricus phalloïdes*), en in de vliegenzwam (*ag. muscarinus*) een bruine, in water en alcohol oplosbare substantie, het „amanitine”. Boudier vond in den knobbelzwam een alcaloïde, dat hij bulbosine noemde, dat in water en alcohol oplosbaar is, in ether, chloform en zwavel koolstof onoplosbaar. Schmiedeberg en Koppe vonden in de vliegenzwam het muscarine, een gif, dat in water en alcohol oplosbaar is.

NUT DER ZWAMMEN IN DE NATUUR.

Behalve voor de menschen als voedsel, kleurstof, geneesmiddel enz. hebben de paddestoelen hun betekenis in de natuur.

De zwammen, hoe verscheiden ook onderling, komen daarin overeen, dat zij geen bladgroen en geen zetmeel bevatten. Zij kun-

Foto R. Tepe.

MORCHELLA ESCULENTA.

DE BEROEMDE MORIELJE, EEN VAN DE FIJNSTE PADDESTOELEN OM TE KRUIDEN O. A. ZE WORDEN OOK GEDROOGD IN DEN HANDEL GEBRACHT, EN DUUR BETAALD.

nen haar voedsel slechts uit organische verbindingen trekken, zijn echter toch niet allen parasieten. Hoewel zij ook in bouw zeer verschillen, sommige soorten zelfs onder den grond groeien (truffels) zijn zij in hoofdzaak uit draadvormige en celstof, gewoonlijk hyphen genoemd, gebouwd. De meest voorkomende vorm, is de hoed- of stoelvorm, juister tafel-vorm, want deze zwammen gelijken op een ronde tafel op één poot of op een geopende parapluie of parasol. De zeer kleine zwamzaden of sporen, groeien onder de oppervlakte van den grond, vormen zich daar tot fijne buisjes, waaruit draadvormig *hyphen* opschiet. Dit verdikt zich boven den grond en vormt ten slotte een vruchtdrager, die in vergelijking tot de ondergrondse buisjes, zeer groot wordt.

De parasol-vormige zwam bestaat uit: dunne straalvormig geplaatste bladeren of *lamellen*, welke de sporen dragen van boven

Foto R. Tepe.

TRICHOLOMA'S.

HIERVAN ZIJN VELE SOORTEN, DE *TR. ALBELLUS*, DE *TR. LURIDUS*, DE *TR. SAPONACEUS*, DE *TR. GRAMMOPODIUS*, ENZ. AL DEZE SOORTEN HEBBEN BOVENSTAANDE GESTALTE, DIE MEN ZICH GOED DIENT IN TE PRENTEN. DE KLEUREN ZIJN UITEENLOOPEND. DE *TR. EQUESTRIS*. DE „RIDDERLIJKE”, VAN BOVEN GROEN, VAN ONDER GEEL, IS DE EENIGE DIE AANBEVELING VERDIENT. DE MEEST VOORKOMENDE IS DE *SAPONACEUS*.

Foto R. Tepe.

HYPHOLOMA FASCICULARIS OF DE Z.G. ZWAVELKOP.

SMAAKT ZÉÉR BITTER EN IS VERGIFTIG. EEN ZWAVELGELE AGARICUS MET GROENACHTIGE LAMELLEN. OP VOCHTIGE PLAATSEN AAN ROT HOUT. VRIJ JEUGDIGE EXEMPLAREN.

door een huid verbonden en overdekt; een steel, die dikwerf bij de jonge plant nog met de huid van den hoed is verbonden. Wordt de plant ouder, dan scheurt de gemeenschappelijke huid en midden om den steel blijft een ring of manchette bestaan.

Het hyphe of mycelium zuigt de voedingsstoffen uit het substraat, waarop de zwam staat.

De zwammen voeren volgens Michaël de wortels der boomen stoffen toe, die deze wortels zelve niet uit den bodem kunnen opzuigen en zijn daarom voor de boomen een noodzakelijk hulpmiddel. Vergiftige zoewel als eetbare verrichten dezen liefdediensten en het is daarom aan te raden nooit zwammen te vernietigen, of stuk te slaan of te vertreden. Bij het plukken van eetbare zwammen, snijde men ze boven den grond af, zoodat het mycenium onder den grond voort blijft groeien. *Uitrukken* staat gelijk met *uitroeien*. Enkelen spreken dit echter in den

de phallus impudicus of stinkhoorn gebruikt vliegen van allerhande soort tot haar voortplanting. Deze zwam draagt boven op haar top een soort vocht, dat zoolang de zwam onrijp is, zoetig geurt en smaakt. Zoodra de zwam haar sporen wil kwijt zijn, verandert dit vocht in een etterachtig vocht, dat een stank als van rottende kaas uitademt. Deze stank trekt de vliegen aan, die het vocht gulzig opzuigen, maar daarmede de sporen, die later door het lichaam van het dier heen, weder kiemkrachtig worden uitgeworpen, natuurlijk op grooter afstand van de moederplant, dan de moederplant zelve had kunnen bereiken. De stank verbreidt zich op meters afstand en blijft iemand dagen lang nog bij.

(Slot volgt).

BERNARD CANTER.

1) Daarom zij nog eens nadrukkelijk herhaald: de eetbare champignon heeft roze lamellen, de vergiftige witte. Eet nooit champignons met witte lamellen.

Foto E. van Elfrinkhoff.

VERTREK VAN DE OPENINGSTOCHT DER ROEI- EN ZEILVEREENIGING „DE AMSTEL”, OP ZONDAG 5 MEI L.L.